

P.11.132

CERNĂUȚI

MAI—IUNIE 1940

An.XV

FĂT-FRUMOS

Nr. 3

ARTĂ
LITERATURĂ

Director : LECA MORARIU
Secretar de redacție :
OCTAVIA LUPU-MORARIU

ȘTIINȚĂ
VIAȚĂ SOCIALĂ

Diaconul I. Creangă

LITERATURĂ — ARTĂ — ȘTIINȚĂ — VIAȚĂ-SOCIALĂ

3159

~~14389~~ 935.132

Nu se împru-
mută acasă.

CERNĂUȚI

MAI—IUNIE 1940

An. XV

FĂT-FRUMOS

Nr. 3

ARTĂ
LITERATURĂ

Director: LECA MORARIU
Secretar de redacție:
OCTAVIA LUPU-MORARIU

ȘTIINȚĂ
VIAȚĂ SOCIALĂ

Maiorescu la Cernăuți*)

În acelaș an, 1863, când la Iași, în urma sosirii lui Maiorescu dela Berlin, se constituie cercul literar „Junimea”, la Cernăuți „Reuniunea română de lectură”, club de cetire, înființat la 1862, se transforma în „Societatea p. literatura și cultura română în Bucovina”; care însă, întârziind aprobarea noilor statute, începu să activeze abia din 1865, în urma adunării generale dela 11/23 Ian. O deschidea, cu un mare discurs, George Hurmuzachi, în calitate de vicepreședinte, iar procesul verbal, „protocolul” adunării îl găsim apoi în nr. 1 al revistei lunare „Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina” care apărură la 1 Martie 1865, adevărat exact cu doi înainte de apariția n-rului 1 al „Convorbirilor literare”.

Iată deci o activitate paralelă în cele două capitale de provincie — și totuși era un pronunțat antagonism între Iașul și Cernăuțul cultural. Căci la Cernăuți stăpânia rătăcirea filologică a lui Pumnul, veneratul, marele G. Lazăr al Bucovinei — școală reprezentată îndeosebi prin I. G. Sbiera, redactorul *Foii* dela Iulie 1866, în locul decedatului Ambrosie Dimitroviță. Era limba aceea greoaie, pedantă, urâtă, purismul românesc, falsul analogism, care fabrica la cuvinte nouă cu sufixele -văr, -țiv, -mânt și îndeosebi -ciune și care cu toată pretenția de a fi pur românească, e nemțească prin însași tendența de a fabrica la termeni tehnici, traduceri de abstracțiuni germane, și nemțească prin structura frazei.

În necrologul ieromonahului *Porfirie Dimitroviță* (Dimitrovici, preot cu bogate cunoștințe filologice, lexicograf), cetim despre acest „veneravăr părinte” că se distingea prin „cărăciturul” său nepretensivăr, prin amicăveritatea sa, prin omenitate și amoare creștină, răbdare neînvensivă, iar căpăcitatea sa

*) Comunicare prezentată la Institutul de literatură dela Universitatea Cernăuți în 16 Mai 1940.

2.1.79
935.132

BIBLIOTECA
DOCUMENTARĂ
GRĂDINIȘULUI PĂTRU PONI

s'a *proarătat* prin studiile sale escelinte. Repăusatul și-a rădăcat un monumânt netrecătiv".

Iar Vasile Burlă, filolog de meserie, vorbește despre „rasa *miedătereună*” (mediterană) și de „*termuriciunile strănceputale*” (terminațiunile străvechi, uranfägliche Endungen).

Rătăcirea pumnulistă a fost aspru criticată de Maiorescu (în studiul *Limba română în jurnalele din Austria*), dar și de un colaborator al „Foi”, poetul *Dim. Petrino*, în broșura sa *Puține cuvinte despre coruperea limbii române în Bucovina*.

Dar Petrino nu e singurul colaborator care desaproabă pumnulismul; alături de el, frații *George și Alecu Hurmuzachi* scriu o limbă model, la nivelul limbii literare de astăzi. Ei scriu deci: naționalitate (nu „năciunălatate”), element (nu „elemânt”), speranță (nu „sperântă”), limba maternă (nu „mămească” cum zicea Pumnul).

Și iată-l întâia oară pe Maiorescu la Cernăuți, în paginile „Foi” pumnuliste când, la 1866, dânsul își publică luminoasa broșură îndreptar *Despre scrierea limbii române*. G. Hurmuzachi o apreciază cu însuflețire, zicând: „O carte de un *merit științific* (nu „științial”) ca aceasta este în ochii noștri o faptă patriotică mult mai mare, mai folositoare și mai lăudaveră decât sute de cuvântări politice, pamflete și articole politice, în cari vedem astăzi absorbit mai tot spiritul și toate puterile claselor *înțeleșinte* ale poporului român de peste hotare”. Dacă în textul acesta s'au strecurat totuși două pumnulisme, e foarte probabil că ele se datoresc numai redactorului Sbiera, dupăcum s'ar putea ca tot acesta să fie vinovat și de pumnulismele filologilor Vasile Burlă și Pavel Paicu, cari ulterior vor face parte din grupul bucovinenilor dela „Junimea”, alături de poezii Petrino și Samson Bodnarescu, amândoi apreciați de Maiorescu*).

Dar înfrângerea pumnulismului, pregătită de frații Hurmuzăcheni, a desăvârșit-o acela, care era colaboratorul cel mai ilustru și al „Convorbirilor” și al „Foi Soșietății”, — Alecsandri, prin protestul său împotriva îndrăznelii lui Sbiera de a face „îndreptări” până și în manuscriptele lui, protest, precedat de altă lovitură, aceasta de moarte, aplicată „ciunismului” bucovinean chiar în paginile „Foi”, unde, la 1867, apăru comedia lui Alecsandri *Millo director*, în care se cântă „marseleza ciuniștilor”:

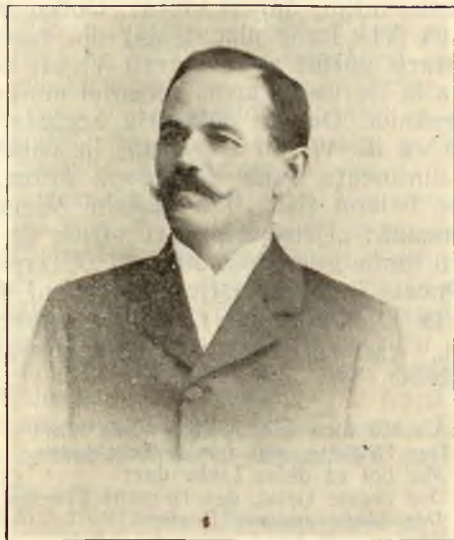
Vivat sacr' apariciune
A lui nenea Ciune,
Ce-a adus deșteptăciune
La-a noastră năciune**).

*) V. articolul lui G. Tofan cu prilejul jubileului „Convorbirilor literare”, în „Junimea literară”, anul III (1906) nr. 6 și Liviu Marian, „Bucovinenii dela „Junimea” din Iași”, („Jun. lit.”, anul VI, nr. 1—2).

**) V. Victor Morariu, „Foaia Societății pentru literatură și cultura română în Bucovina”, 1932, 11 și rev. „Făt-frumos” VII 1932, 31.

Ba, la 1871, *Millo director*, în carne și oase, apăru chiar el pe scena din Cernăuți, jucat de însuși Millo; publicul râdea acum de bietul „ciune”, a cărui soartă, ajunsă ridicolă, de aci înainte era pecetluită.

În urma conflictului cu Alecsandri și a broșurii lui Petrino, s'a ridicat în comitetul „Soțietății” chestiunea reformării revistei, în vederea căreia s'a ales o comisiune. Firește, I. G.

Dr. Gheorghe Popescu (Albescu) cf. pag. 83

Sbiera refuză să facă parte din ea — iar rezultatul fu apunerea „Fojii” (1869) — rezultat negativ, care totuși însemna biruința lui Maiorescu la Cernăuți.

Dar rostul comunicării de față este să insiste asupra prezenței fizice a lui Maiorescu în capitala Bucovinei, cum ne-o arată cele două volume de *Însemnări zilnice*, publicate de d. I. Rădulescu-Pogoneanu. Aceasta n'a fost decât întâmplătoare și îndeosebi n'a avut de a face cu interesele literare. La Cernăuți s'a oprit de câteva ori doar Maiorescu călătorul, în treacăt, și a mai venit și M. avocatul, acesta (dupăcum vom vedea totuși pentru un interes superior național.

Începem și aici cu o constatare negativă. La data de 2/15 Iulie 1871 Maiorescu nu e între oaspeții serbării naționale dela Putna, pentru care osteniseră Eminescu și Slavici și T. V. Ștefanelli și atâta tineret însuflețit. *Însemnările* nici n'o înregistrează.

Dar apoi, din Cernăuți, îi scrie, la 19 April (1 Mai) 1874, lui Eminescu la Berlin, rugându-l din nou să-și ia doctoratul, pentru a fi numit profesor suplinitor de filosofie la Universitatea din Iași*).

E o perioadă în care *Insemnările* prezintă o lacună: o singură pagină de însemnări din 1874, după care urmează imediat Februarie 1876. Dar chiar din acest an 1876 datează o însemnare de interes intim, dar și literar. Cetim la pag. 254 din vol. I: „Duminică 6/18 Iunie plecat, dar din cauza inundațiilor înapoiat, apoi Marți pornit și în sfârșit Vineri seara ajuns, în Berlin”... Pleca la Berlin în urma recentei numiri ca agent diplomatic al României. Dar în călătoria aceasta, iată ce-a intervenit: „*Timp ca de vis în Cernăuți*, în călătorie, petrecut 12 ore, dela 3 dimineata până la 3 după prânz, în frumoasa cameră mare cu balcon (Nr. 3) a otelului Weiss”. O notă în subsol ne informează: „Urmează patru strofe de câte 6 versuri ale unei poezii în limba germană, cu data „*Czernowitz***) 11/22 *Juni 1876*”... Poezia indicată astfel și purtând data aceasta o găsim în placheta T. Maiorescu, *Gedichte*, publicată recent de d. I. E. Torouțiu, — poezie în care M. cântă fericirea ce i-a dăruit-o femeia iubită:

Als ich dich wieder sah, war's klar:
Das Höchste, was uns je beschieden,
Mir bot es deine Liebe dar:
Der regste Geist, des Herzens Frieden,
Der Sinne endlose Begier
War wunderbar vereint in dir.

Încât suntem lămurii asupra aceluși „vis” de 12 ore, trăit aievea în camera otelului, care astăzi e *Palatul Național* din Piața Unirii.

Tot în trecere prin Cernăuți îl găsim apoi în Sept. 1877, când notează: „Miercuri 7/19 Septembrie 1877. Iarăși în București. Sâmbătă Cernăuți, grea călătorie cu Mite, Baby și Marița”. Era Mite Kremnitz, soția cumnatului său Wilhelm, cu copilul ei și cu servitoarea — în drum spre Berlin — Mite, de care îl lega o puternică afecțiune.

Ziceam că la Cernăuți ne venia adese îndeosebi Maiorescu avocatul, și anume pentru un proces „de caracter național: însărcinarea din partea guvernului român de a duce la capăt juridicește, vânzarea drepturilor Statului român asupra unor moșii din Bucovina aparținând unor mănăstiri din Moldova,

*) Cf. I. A. Rădulescu-Pogoneanu, *Studii* 1910, 54 și urm., apoi Leca Morariu, *Eminescu la...* *Techirghiol* 1932, 7—8 și Leca Morariu, *Eminescu* 1940, 9—10 — precum și I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare* IV, 171.

**) *Insemnările* sunt scrise în mare parte nemțește.

moșii asupra cărora ridica pretenții în fața tribunalelor austriace Patriarhia din Constantinople. Această însărcinare (îl) obliga pe Maiorescu de a se duce des la Cernăuți". Așa ne lămurește introducerea la vol. II al *Insemnărilor*, pag. XLIV. Și iată deci la 28 Ian./9 Februarie 1883, notița: „la ora 3^{3/4} după prânz am sosit la Cernăuți. Hotel Weiss... Seara, la Nicolae Hurmuzachi. Prezentat soției sale, paralizată, foarte plăcută*)". Pe Nic. Hurmuzachi, frate mai puțin cunoscut al marilor George și Alecu, îl mai găsim amintit la 1875, a doua zi de Crăciun, la București, în vizită la Maiorescu, împreună cu baronul Alex. Petrino, „fost ministru austriac” și cu Victor de Styrcea, la care Maiorescu relevă „încântătorul cântat la piano” (*Insemnări* vol. I, pag. 237). Dar care era rostul vizitelor acestora? Ni-l lămurește aceeași introducere la vol. I: „În această însărcinare e de relevat grija lui Titu Maiorescu și neobosita osteneală ce-și dă spre a face ca acele moșii din Bucovina să încapă în mâinile unei respectate familii românești, a Hurmuzăcheștilor, aceea la care, cu opt ani înainte, în chiar ziua când fusese numit întâia oară ministru, venise el însuși să ia să expedieze la București prețioasele documente prin care a pus temelul marelui Colecțiunii Hurmuzachi” (pag. XLIV—XLV). Deci o vizită a lui Maiorescu la Cernăuți, la 7 April 1874, ziua numirii sale la ministerul Cultelor (v. Soveja, *Titu Maiorescu*, pag. 78), vizită neînregistrată în *Insemnări*, cari lipsesc pentru anii 1873 și 1874.

La 29 Ian./10 Februarie 1883, Maiorescu e la N. Hurmuzachi, la masă. „Acolo (deocamdată la vizită) bătrâna baroneasă Petrino (soție a fostului ministru, Franceză), fratele baronului Styrcea, domnul V. Mantz din Cârlibaba-Iacobenii (cu soția lui și 17 copii, între aceștia de 4 sau de 5 ori gemeni), baron Mustață (*conșcolarul* lui Circa), bătrân și urît la față, un original viu, de om entusiasmă pentru natură, contra chelnerilor, a poeziei și a oricărei arte, pasionat vânător și cutreierător prin Carpați. Frate-său împuternicit al Patriarhiei”.

E straniu însă apoi că, în aceeași zi, M. notează: „a venit iarăși plicticosul scaiu Hurmuzachi”, care îl ia la teatru. A doua zi, toată, iar cu Hurmuzachi, dar și la... „România jună” „unde toți studenții români erau prezenți și mi-au ținut o scurtă cuvântare și (mi-au făcut) ovațiuni, apoi prânz, la ora 2, la Hurmuzachi, tratative cu baron N. Mustață și acord. — La numele „România jună”, nota în subsol rectifică: „Deprins cu numele societății studenților români de la Viena, îl scrie pe acesta în loc de „*Junimea*”, cum se numia societatea celor din Cernăuți”. Într’adevăr, raportul anual al soc. „*Junimea*” pe anul 1882/83 înregistrează vizita ilustrului oaspe, adus de dl.

*) Baronesa Natalia Stârcea.

baron Hurmuzachi în „cabinetul” societății, care pe atunci era adăpostit în palatul Reședinței Mitropolitane. Maiorescu le aducea *Junimenilor* și din publicațiunile Academiei Române, fapt care ar dovedi că vizita aceasta n'a fost simplă improvizație.

Insemnarea din 30 Ian./11 Febr. 1883 continuă: „Seara dela 8—11½ la bătrânul baron Petrino, însurat cu o soră a Hurmuzăcheștilor”. Era baronul Petru Petrino-Armis, căsătorit cu Eufrosina Hurmuzachi. Cetim mai departe, în paranteză: „Unul din fiii lor era decedatul poet decăzut Petrino”, iar apoi e vorba de un al doilea fiu și de două fiice. „Mai era și văduva lui George Hurmuzachi, o bătrână plăcută, al cărei fiu a fost prefect*) de Suceava...” E vorba de Eufrosina Flondor, mama celui de-al doilea Eudoxiu (Doxuță) Hurmuzachi.

Luni 31 Ianuarie/12 Febr. 1883: „... tratat iarăși cu Hurmuzachi. ... Vizită la baronul Alexani, prezidentul țării; la *mitropolitul Moraru****), deci la marele Silvestru, unde însă oaspele — și ne pare straniu și aceasta — nu relevă decât, în paranteză: „sală frumoasă, cu coloane de alabastru negru și pereții cu plăci de lemn”.

În sfârșit, la 1/13 Februarie, plecarea la București, după „întoarcerea vizitei de către prezidentul țării, baronul Alesani” — politetă datorită negreșit îndeosebi fostului ministru.

Îl însoțesc în compartiment, până la Ițcani, baronul Styrcea, și bătrânul baron Mustăță, reprezentantul Patriarhiei.

Dela București urmează telegrame către Hurmuzachi, iar la 13/25 Febr. sosește iar la Cernăuți, „primit de Hurmuzachi”. „Noaptea între 2 și 5, scris ministrului Sturdza, în afacerea vânzării moșiilor (mănăstirești), studenților din Viena pentru Almanah, celor din Cernăuți pentru trimiterea publicațiilor Academiei noastre ș. a. m. d....”.

La 14/26 Febr., la Hurmuzachi, la prânz și seara. „Acolo v. *Umlauff* și Victor Styrcea. Seara, cu *Umlauff* și doamna Hurmuzachi citit traducerea acesteia a „Legendei Rândunicăi”. După aceea, el și Victor Styrcea ne-a citit din foarte simple -drăguțe-nostime „*Sommermächen*” den Baumbach”. Iată-l deci în această distinsă societate pe celalalt Victor, *Umlauff*, poetul bucovinean și talentatul traducător al lui Alecsandri, pe care de curând ni l-a evocat distinsul nostru cercetător Dr. E. I. Păunel***). D-sa insistă și asupra raportului de prietenie care ne interesează aici, zicând: „Victor *Umlauff* starb am 26. September 1887 in Czernowitz—Cernăuți, wo er seinen Urlaub im

*) Cf. Filimon Taniac în „Făt-Frumos” 1940, 27.

**) Sublinierea e a noastră, nu a lui Maiorescu.

***) Eugen I. Păunel, *Viktor Umlauff von Frankwell, Ein unbekannter Bukowinaer Dichter und Alecsandri-Uebersetzer*, Extras din „Südost-deutsche Forschungen”.

Hause des ihm innig befreundeten Baron Nikolaus Hormuzachi verbrachte”.

Cum Umlauff a lăsat în urma sa o întreagă colecție de traduceri din Alecsandri, din care nu lipsește *Legenda Râdniceii*, e evident că'n însemnarea lui Maiorescu, citată mai sus, trebuie să cetim „acestzia”, nu „acesteia”.

Pe ziua de 14/27 Febr. 1883, M. notează: „Dineu la baronul Petrino, de la 3—6 $\frac{1}{2}$. Eternele desbateri cu Dr. Kiesler*), Dr. Roth**), baron Ion Mustăță și *slabul Hurmuzachi*, care, când e să se decidă, te lasă'n drum”. — Seara, quartet clasic cu V. Styrcea (violină, director Hrymala***), *cello* — autodidact *excelent* — v. Dusinkiewicz, funcționar la prezidenția țării, dr. în drept) până la 12 $\frac{1}{2}$ noaptea”. (Aci, sublinierile sunt chiar ale lui Maiorescu; ele îl privesc pe Basil Ritter von Duzinkiewicz, adevărat artist la violoncel, dar ulterior faimos „căpitan districtual”, prefect de Suceava, combătut energic de parohul dela Pătrăuți pe Suceava Constantin Mocrariu pe tema dreptului limbii românești și de ziarul naționalist „Patria”, care avea rubrica permanentă *Din pașulăcul lui Duzinkiewicz*).

Miercuri în 16/28 Febr., la Hurmuzachi, continuă „interminabilele desbateri”. Dar ceea ce urmează acum, prezintă și mai mare interes: „Seara la *Sbiera*, discutat amănunțit manuscrisul dela Voroneț. (7 copii, mizerie, fără perdele (la teatre), puține paturi”.

Maiorescu la *Sbiera* — cei doi antagoniști, „Convorbirile” și „Foaia Societății”, față'n față!

Căci *Sbiera* a rămas până la sfârșit pumnulist. Totuși nimic din antagonismul acesta nu transpiră în însemnările acestea și nici nu vor fi fost abordate chiar cu așa prilej divergențele de vederi filologice. În schimb, îl vedem pe Maiorescu impresionat de nevoile cu care lupta cel ce și-a legat numele de editarea Codicelui Voronețean. „*Sbiera* (bolnav de reumatism, sărac și în mizerie), este acum profesor titular la Universitate, are ca atare 1800 de fiorini pe an (din care se reduc vre-o 50 de fiorini, ca impozit pe venit) + 400 de fiorini adaos de activitate, un fel de diurnă. Din cinci în cinci ani, adaosul se mărește cu câte 200 de fiorini, astfel încât între al 25-lea și al 30-lea an de serviciu salariul său maxim este de 2800 de fiorini. Cu asta, după 30 de ani de activitate salariul plin ca profesor (alți funcționari după 40 de ani de activitate). (Pentru pensie se reține în întâiul an $\frac{1}{3}$ din salariul anual, odată pentru totdeauna, după aceea nu se mai reține nimic). Taxele pentru curs

*) avocat, citat adese.

**) Josef Roth, avocat faimos, cunoscut și ca apărător în procesul „Arboroasei”.

***) recte Hrymali, directorul școalei societății filarmonice (Musikverein) Cernăuți.

ale studenților, și anume: pentru o oră pe săptămână, 1 fiorin pe semestru. El ține curs 5 ore pe săptămână, are deci de fiecare student 5 fiorini pe semestru, deci 10 fiorini pe an. Dar toți studenții săi sânt săraci, deci [urmează cursurile lui] gratis. (Pe lângă el, profesori cu salariu de ministru, de ex. rectorul Kleinwächter 3000 de fiorini"). Aice o notă în subsol ne trimite la *Studii și documente literare* de Torouțiu, vol. III, pag. 116 sq., unde e publicată o scrisoare a lui Sbiera către Maiorescu, cu informațiuni biografice despre Eminescu.

Dar cea mai interesantă încondeiere e cea din 18 Fevr./2 Martie 1883, evocându-ne unul din frumoasele aspecte ale strădaniilor culturale arborosene.

„Aseară, teatru de diletanți al societății românești de aici, într'o sală a otelului Moldavia, în etajul I. Tânărul jurist *Flondor* dirija orchestra (tânăr simpatic, svelt), un frate mai mic toba mare (nostim de tot), alți școlari și studenți celelalte instrumente, v. Onciu flaut, gentilul... violoncel, un mic și încântător băiat Isopescu violină ș. a. m. d. Locuri vre-o 200, sala tixită (a 70 de crăitari, dar numai cu invitație, nu putea intra ori-cine). Era acolo toată lumea mare și mijlocie din Cernăuți: al-de Petrino, al-de Styrcea, Christe, contesele Logotheti-Popovici, arhimandritul Ciupercovici ș. a. m. d. Totul sub conducerea predicatorului Catedralei [metropolitane] Ioan Procopovici (Român, care, conform concursului, predică ru-tenește, de la întocmirea lui Hakman).

— S'a jucat *Drumul de fier*, așa ș'asa; dar *Florin și Florica*, *admirabil de bine* și, în cea mai mare parte, inteligent. Remarcabil comic un domn... (care juca pe bălbăitul Colivescu), excelentă, și în unele pasagii de o ștregărească dragă-lășie, *sora lui Eminescu*, doamna *Drogli*, bărbatul ei profesor la Școala normală de învățători. Un *oarecare Popescu* [juca] pe Florin, neîndemănată în joc, dar de-a dreptul *splendid în cântec*. Întreaga reprezentație, admirabil de reușită și de plăcută. A început la 7^{1/2} și s'a terminat la 10^{1/2}. Eu am mâncat seara la otelul meu, cu Eugen v. Styrcea și cu *arhimandritul Călinescu*. (Acesta și Ciupercovici, aspiranți la mitropolie. Amândoi buni, *mai bun Călinescu*)”.

Critica aceasta teatrală, scrisă de un om care din copilărie văzuse scenele din Viena, e o pagină de glorie din istoria „Armoniei” — căci aceasta era societatea, al cărei nume Maiorescu l-a omis. Sunt reprezentațiile acele din fostul „Hotel Moldavie” de lângă biserica Sf. Paraschiva (astăzi dispărut), de care amintește I. G. Sbiera în memoriile sale (*Familia Sbiera după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului*, Cernăuți 1899) și al căror succes va determina conducerea societății să se avânte chiar la stagiuni teatrale. Sunt începuturile atât de mult promițătoare ale lui Tudor Flondor, dirijor, dar

și compozitor, căci era muzica lui, cu care se cântau cupletele din cele două vodeviluri de Alecsandri. Iar ȣratele lui mic, care bătea toba mare, nu e decât Iancu Flondor, amator pasionat, cunoscut și ca violoncelist pe când flautistul „von Onciul” e Aurel, adversarul lui politic de mai târziu (după „Raportul anual” al „Armoniei” dar și după o informațiune, culeasă de d. dir. Eugen Păunel, dela d. Alexandru baron Hurmuzachi).

Dacă ne interesează apoi talentul dramatic al Aglaiei Eminescu-Drogli, ni-i cunoscut și acel „oarecare Popescu”, care cânta așa de frumos; era tenorul liric George Popescu, mai târziu Albescu *), frate al celui Constantin Popescu, voluntar bucovinean și primul **) erou căzut la Calafat (1877).

Ne interesează apoi și aprecierile asupra celor doi aspiranți la mitropolie și fiindcă într'adevăr era „mai bun Călinescu”, cu un trecut de Român pronunțat, chiar aceasta fu apoi pentru guvernul austriac motivul hotărîtor ca să-l prefere pe cel mai puțin bun, Ciupercovici.

La 19 Febr./3 Martie 1883, o însemnare importantă: „... Ieri, la Cernăuți, încă până în ultimul moment mi-am bătut capul cu nehotărîtul Hurmuzachi și l-am adus în sfârșit să depună suma cumpărării” [moșilor din Bucovina ale mănăstirilor Probota, Dobrovăț ș. a.]. Il vedem insistând apoi, dela București, asupra urgenței intabulării, apoi, la 9/18 April, e silit să vină iar la Cernăuți, „în penibila afacere Hurmuzachi, pe temeiul unei impertinent-nedelicate telegrame de la el”. A treia zi discută cu Hurmuzachi și Kiesler, notând: „Pare să se desfășure bine”.

La 9/21 April îi adresează apoi acestuia, o scrisoare, tot din Cernăuți, înștiințându-l că n'a putut fi primită de Consiliul de Miniștri cererea lui „de a lăsa prețul cumpărării celor 7 moșii mănăstirești Bucovinene în depozit și a nu-l vărsa efectiv în tesaurul Statului Român decât după câștigarea procesului cu Patriarhia”. Crede însă că, dacă s'ar întâmpla ca Hurmuzachi să piardă definitiv procesul cu Patriarhia înaintea tribunalelor austriace, „nici un Consiliu de Miniștri Român nu vă va refuza restituirea printr'o lege specială a acelor 150.000 de franci, prețul cumpărării moșilor în chestie. Căci, propriu vorbind, procesul, ce-l purtați, îl purtați și în interesul Statului Român”. Dar Maiorescu subliniază mai sus și o altă considerațiune românească, zicând: „Nu era însă și nu este în spiritul nimănui de a vă pune în poziție să pierdeți. Este din contră în

*) Deci acel Dr. Gh. Albescu dela care (în „Făt-frumos” An. IV 1929, 113—116) deținem *Știri nouă despre elevul și hoinarul Eminescu la Cernăuți*. Și nu uităm că'n același „Făt-frumos” 1929, 11—12, Eufrosina Petrescu, soră a lui Gh. Albescu, ne informa despre *Eminescu la Crasna (în Bucovina), în ajunul serbării dela Putna (1871)*. — Nota redacției.

**) Cf. Leca Morariu, *La 10 Mai 1927*, București 1928, 22.

interesul bine înțeles al nostru ca o familie românească de importanță patriotică a Hormuzăcheștilor să prospere și să se întărească”.

După textul scrisorii, Maiorescu notează: „În sfârșit, încheiat definitiv, dispus plata la București a celor 150.000 de franci și la ora 1 plecat din Cernăuți cu trenul”.

O notă în subsol ne informează: „Moșiile erau: Trestiana-Dimca, Voinicești și jumătate din Văscăuți pe Siret, foste ale mănăstirei Barnovschi; Drăcinești și parte din Costești, foste ale mănăstirei Proboata; jumătate din Balrinesești, a mănăstirei Cetățuia, și jumătate din Căndești, a mănăstirei Dobrovățul”.

Mai urmează încă numai o singură însemnare în chestia aceasta, la 23 Iunie 1883: „Alergătură pentru declarația cerută de Hormuzachi de la Ministerul de externe”. A doua zi îi telegratiază lui H.: „Astăzi trimet declarația ministerului. Luni cele mai multe acte” *).

Iar ultima însemnare de interes bucovinean și cernăutean o găsim la 1/13 Martie 1885: „Am scris o lungă scrisoare istoricului D. Onciul (adresa Arhimandrit Călinescu, Cernăuți) pentru a grăbi recensiunea asupra „Teoriei lui Rössler” de Xenopol și „Revoluției lui Horia” de Nicolae Densușianu la „Convorbiri”, care de la 1 Aprilie vor apărea în București.

Volumul II al *Insemnărilor zilnice* se oprește la 1886, încât de aci înainte nu mai avem nici o informație despre vreo legătură a lui Maiorescu cu Bucovina necum despre prezența lui la Cernăuți — n'o mai aflăm însă nici din altă parte.

Victor Morariu

Dela administrația „Făt-frumos”

Ne-au mai achitat abon.: Bibl. publică, Tg.-Mureș, 15/III: 200 lei — finea 1940; d. Dionisie cav. de Sorocean, 14/V: 100 lei — finea 1940; d. G. T. Kirileanu, 14/V: 200 lei — finea 1942; d. Gh. Maxim, 16/V: 100 lei — finea 1939; d. Ștefan Velehorsch, 17/V: 300 lei — finea 1940; d. Dr. Mardarie Cerlincă, 18/V: 200 lei — finea 1937 (!); d. Gh. Posteucă, 20/V: 150 lei — finea 1939; d. F. Taniac, 21/V: 100 lei — finea 1939; d. Al. Vasiliu, 21/V: 200 lei — finea 1940; d. C. Turcu, 22/V: 400 lei pe 1939 și 1940; d. D. Cojocariu, 23/V: 200 lei — finea 1939; d. Șt. Pavelescu, 23/V: 200 lei — finea 1938; d. Dr. Silv. Strugariu, 23/V: 200 lei — finea 1939; d. M. Polucuseriu, 23/V: 200 lei — finea 1939; Soc. „C. Porumbescu”, Suceava, 23/V: 200 lei — finea 1938; d. Dr. Chr. Saco, 23/V: 100 lei — finea 1939; Păr. N. Lăzărescu, 23/V: 200 lei — finea 1939; Soc. de cultură, Cernăuți, 23/V: 300 lei — finea 1940. — Admin. rev. „Făt-frumos”: O. L.-M.

*) O informație, obținută tot prin bunăvoința d-lui dir. E. Păunel dela d. baron Alexandru Hurmuzachi, precizează că procesul s'a încheiat cu o transacțiune, în urma căreia familia a intrat într'adevăr în posesiunea moșiilor arătate.

NE MINTE

*Furându-ți visul de fecioară,
Copilă dulce, cu ochi verzi,
Aprinse doruri mă'nfloară
În care-ți spun să nu te'ncrezi.*

*Sunt om cărunt, o vezi prea bine,
Tătucă aș putea să-ți fiu,
Dar tot ce-ai răscolit în mine
Să'ncerc a-ți povesti nu știu!*

*Simt numai sângele cum vine
Spre inimă, fierbinte, viu,
Simt gându'ntreg întors spre tine
Și cum, lipsind, e'n jur pustiu.*

*În cale când mi te ivești
Cu trupul svelt ce se'mlădie
Și'nseninată mă privești
Sub alba-ți ie, străvezie,
Apuc aiurea într'adins.*

*Căci o clipită de-ți privesc
Obrazul roz și sinul nins
Într'una ochiul mi-i aprins
Și dacă vreau ca să-ți vorbesc
Mi-i glasul rece, sarbăd, stins!*

*Tu însă... ia aminte
În viață nu căta'napoi
Mergi drept tot înainte:
Amor își bate joc de noi
Pe amândoi ne minte!*

Tiberiu Crudu

Câteva cărți din biblioteca lui Creangă

Pe lângă cărțile pomenite în articolul meu din *Șezătoarea* (anul V, 1898—99, p. 209—216) și cele înșirate în cartea d-lui N. Timiraș despre Ioan Creangă, am găsit pe vremuri la anticarii din Iași câteva cărți cu însemnări autografe ale lui Creangă.

Una din ele este *Manualul de Liturgică* prelucrat pentru școlile clericale din Moldova de Protosinghelul Melhisedec, Iași, 1853, pe care a învățat I. Creangă pe când era la Seminarul din Socola. Dovadă sânt iscăliturile lui Creangă din anul 1856/57, reproduse în facsimile de N. Timiraș la pag. 75. Pe foile albe de la începutul și sfârșitul cărții sânt aceste două însemnări scrise cu creionul de I. Creangă (litere nouă amestecate cu chirilice): 1. *Maiu 9 la 1857 s'au cutremurat pământul Joi la al 3-lea ceas din zi. Kreangă.* 2. *Aleluia = cel ce au fost, este și va fi sau vecinicia lui D-zeu.* — Iar la pag. 78 pe margine este desemnat cu creionul un cap de tânăr.

Trei cărți, publicate peste munți, sânt privitoare la învățământul primar, din care două au servit lui Creangă la alcătuirea cărților sale școlare, iar *Pedagoghia* tipărită la Buda în 1818 cred că i-a fost dăruită de Eminescu pentru culegere de prețioase povești și îndrumări pedagogice. Credința mea se întemeiază pe faptul că tot Eminescu i-a dăruit și *Gheografia* lui Amfilohie Hotiniul, din 1795, spre a-i servi la alcătuirea geografiei județului Iași.

Iată aceste trei cărți cu însemnările de pe ele:

1. *Legendariu și exerciția de limba pentru clasa a II a scoleloru poporale de Stefanu Popu, Blasiu, 1872.* Cartea este legată în pânză și hârtie. La pag. 91 este găcitura:

*Susu ca cas'a, / verde ca matas'a /
amaru ca ferea / dulce ca mierea —*

Creangă subliniază la cuvintele **ca cas'a**, semn că el avea mare grijă de eufonie.

2. *Limb'a materna în institutele pedagog. și clasele poporale romane, de Dr. Ilarionu Pușcariu, Sibiu, 1875.* Cartea este legată în pânză și hârtie.

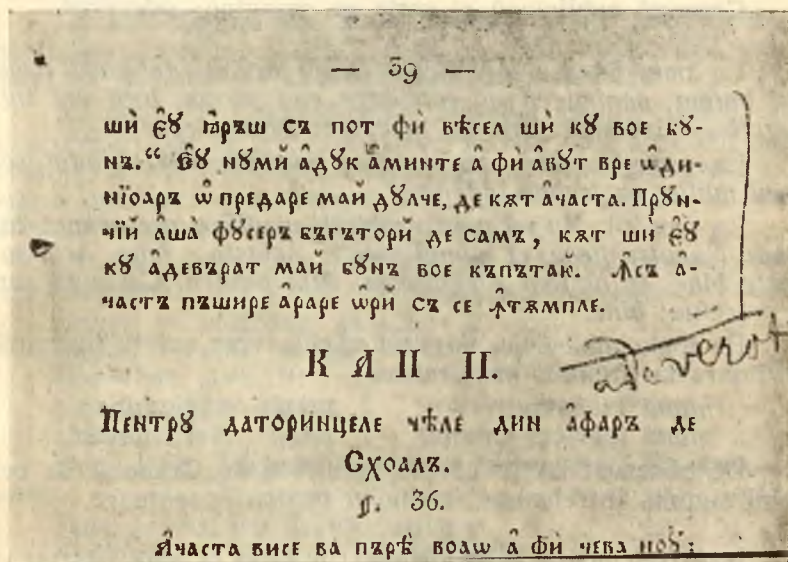
Pe lângă însemnările scrise de Creangă pe foile acestei cărți și publicate în *Șezătoarea*, mai sânt următoarele: La pag. 50: *Popa cel bătrân vine la dânsul? Acela vine în toate zilele.* La pag. 51: La cuvintele: *Raculu este natangu*, Creangă scrie: *înderețnic.* La pag. 65, unde-i vorba de Pronume, Creangă scrie pe margine: *Ticăloșii de voi și de noi.*

Pe foaia albă de la sfârșit Creangă scrie: *haină, inimă haină*, — voind să arate nevoia lui *î*.

3. *Pedagoghia și Methodica pentru învățătorii shoalelor orășenești și satești de Villom. Acum întâiu pre limba Daco-Românească tradusă și prefăcută de Naum Petrovici... La Buda, 1818.* — Carte legată și foarte bine păstrată, care a fost cetită cu mare luareaminte de Creangă, precum dovedesc numeroasele semne și note marginale autografe, din care dăm aici următoarele:

La pag. 12. În dreptul cuvintelor: *Bine și foarte de lipsă iaste*, Creangă notează: *de trebuință*. Tot așa îndreaptă la p. 49.

La pag. 35. *Novina deșteaptă băgare de samă*. Creangă scrie deasupra: *Noutatea*.

La pag. 85: *Aciasta se poate face prin asemănare și prin deschilnire*. Creangă scrie alături: *deosebirea*.

La pag. 92. *Toate cuvintele care amu mai mult, amu mai puțin*. Creangă subliniază cuvântul *amu*.

La pag. 153. *Așa plasă de lucrări...* Creangă scrie feliu deasupra cuvântului *plasă*.

La pag. 184. *Căci se vor îndrepta ei cu leatea și mai bine a învăța*. Creangă scrie vremea în locul cuvântului *leatea*.

La pag. 301: *Câți oameni, atâtea cugete*. Creangă scrie pe margine: *Câte bordee, atâtea obicei*.

La pag. 330. Creangă subliniază cuvântul: *cufureala*.

La pag. 331. *Care acășună fierbințeală*. Creangă scrie: *pricinuesc*.

La pag. 38—39 este această duioasă povață pedagogică:

Așa dară învățătorul e datoriu, ca să se gate mai nainte a casă spre ceale ce voiaște a preda în shoală, pentru că cu aceia se va scăpa și pre sine și pre prunci de zisa urăta dormitare și slăbiciune. Întru una de zile așa eram eu singur fără de voe, trist și măhnit, cât puțină nă-deajde aveam, că voiui face vre un sporiu pruncilor cu predarea mea. Și pentru aceia, voind a preda învățătura, începui a grăi întru acest chip: „Iubiților miei fii, eu sânt astăz în voe rea, jale îmi iaste cu adevărat, însă nu mă pot răsbuna; pentru aceia vă rog, faceți-mă acea dragoste, și nu mă necăjiți, apoi să nu-m dați mai mare ocașie spre neplăcere prin lenevirea voastră, ci ajutați-mă cu veselie și cu iubirea de osteneală, ca și eu iarăș să pot fi veasel și cu voe bună”. Eu nu-mi aduc aminte a fi avut vre odinioară o predare mai dulce de cât aciasta. Pruncii așa fuseră băgători de samă, cât și eu cu adevărat mai bună voe căpătaui. Însă aciastă pășire arare ori să se întâmple.

Creangă subliniază și scrie pe margine: *adevărat*.

La pag. 54. La cuvintele: *Drept aceia dobitocul caută să-l batem, pentru că nu înțelege ce-î zicem, iară voi înțelegeți* — Creangă scrie pe margine: *Foarte rău*.

La pag. 55. Creangă scrie pe margine: *A făgădui școlariul multe, nu trebuie îndemnat*.

La pag. 61. *Nu vă prea grăbireți a rădica pre prunci, lăudându-î pentru fiece, ci numai ziceți: Aciasta e bine. Aciasta e foarte bine, tu ai fost sânguitoriu. Altă nimica*. Creangă scrie pe margine: *bine*.

Pe foaia albă dela sfârșitul cărții avem aceste însemnări privitoare la greutăți ortografice:

<i>mână</i> (substantiv)		<i>mină</i>		<i>mina</i>
<i>mână</i> (perfect simplu)		<i>mînă</i>		<i>mînă</i> .

De observat că în cărțile publicate de Creangă, la perfectul simplu, întrebuiința semnul *ă* pentru accentuare.

Însfârșit, într'un volum legat în piele și bine păstrat, avem următoarele publicații ale lui Titu Maiorescu:

1. *Poesia Rumână. Cercetare critică de Titu Maiorescu. Urmată de o alegere de poezii. Iasii, 1867.*

Aici numeroase însemnări cu creionul.

La pag. 184 versul din poezia *Ceasul reu* de V. Alecsandri: *Dar imi facu de teamă* este îndreptat de Creangă așa: *Dar mult e de teamă*.

La pag. 184 versul: *Ș'asa mult mi-e frică* este îndreptat de Creangă: *Ș'asa mult mă-e frică*.

La pag. 190 în dreptul ultimei strofe din *Ucigașul fără voe* de Gr. Alexandrescu, Creangă scrie: *foarte bine!*

2. *Despre scrierea limbei rumâne de Titu Maiorescu. Iasii, 1866.*

La pag. 112 avem însemnarea lui Creangă:

<i>intregi</i>		<i>intrigă</i>
<i>întregi</i>		<i>întreg.</i>

La pag. 121: *O găină a sburat in in / în in.*

Precum vedem, Creangă se zbate mereu cu greutățile scrierii limbii române.

3. *Contra scoalei Barnuțiu de Titu Maiorescu. Iassi, 1868.*
Fel de fel de semne ale lui Creangă la paginile 75, 100, 101, 102, 103.

La pag. 103 în dreptul cuvintelor: *Rēul nostru este lipsa de activitate și lipsa de sciință in poporul român* — Creangă pune semn de întrebare.

La pag. 104 și 105 unde-i vorba despre activitatea comercială a Evreilor și de înlăturarea lor numai când vom fi activi ca și dâșii — Creangă pune semnele: *!?!*

La pag. 105 Creangă pune aceleași semne, unde-i vorba de profesori, iar la pag. 106, unde se zice că s'au găsit preoți creștini, care să se fălească în adunări publice cu ura ce o poartă în contra deaproapilor lor de altă credință — Creangă scrie pe margine: *Vezi: «popa zmântână»?!*

Pe foile albe dela începutul și sfârșitul acestui volum avem însemnări autografe privitoare la ortografie ca acestea:

Intinat = pângărit, spurcat.

Intinat = abiē se ține.

ține = pr. pers. II.

ține = verbul a ține.

titirez. țitină.

Bou, Roiu, Nicolau, Penteleu, Câmpeanu, Murariu, Vio-reanu.

Tare se mai văicărează, vaer.

Cultūrilor, a cultiva. Cūltelor (religie).

A rade — rădětóre

A prinde — prinđětóre.

A aprinde — aprinđětóre.

Urzală. Fofeze. Spuză.

În câteva locuri se iscălește *Ecaterina Creangă**), lăsându-ne și această însemnare autografă: „în 5 se 6 August am avut mari supărări, mai fericită eram dacă muream. sepre stință 1890. Ecaterina.

G. T. Kirileanu

*) Ecaterina Vartic care a trăit cu I. Creangă până la moarte.

TE-AI DUS

Te-ai dus cu inima haină,
 Știu!
 Te-ai dus așa ca o străină
 Cu sufletul inveninat, pustiu,
 O știu!
 Te-ai dus,
 Și un cuvânt măcar n'ai spus,
 Un semn nu mi-ai făcut pe-ascuns
 O lacrimă din ochi n'ai scurs,
 Te-ai dus,
 S'o strângere de mână nu mi-ai dat
 Un scris în urmă n'ai lăsat,
 Ca o dușmană aprig' ai plecat!
 De ce?
 Mereu, mereu m'am întrebat.
 De ce să pleci cu ochiul 'ntunecat

Și gândul plin de ură?
 De ce, când noi atâția ani am stat
 Doar mână'n mână, gură'n gură?
 Și n'a fost deci de loc iubire?
 Ispită numai?... Oarbă rătăcire?
 Să cred, ar fi o ponegrire
 Și pentru tot trecutul o jignire!

 Te-ai dus!
 Și când, cu dor silhui,
 Te chem mereu să-mi spui
 Pe unde ești, pe unde,
 Și dacă poți să mai iubești,
 Ecoul singur îmi răspunde:
 Nu crede, omule'n povești
 Și-a dragostelor unde!

Tiberiu Crudu

Și dacă-un dor...*)

Și dac' un dor mai simt în piept
 Când se ivește luna,
 E ca să nu te mai aștept
 Și azi ca 'ntotdeauna.

Și mângăieri de mai pot fi
 Unei vieți de jale,
 Ar fi de-a nu te întâlni
 Nici când în a mea cale.

Iar fericită de eram
 Să fiu în astă lume,
 Pe tine nu te cunoșteam,
 Nici îți știam de nume.

Veronica Micle

(În vol. *Dragoste și poezie*, ed. O. Minar, 181)

*) Poezie modelată după *Și dacă ramuri bat în geam* (cf. Leca Moraiu, *Eminescu și Veronica Micle*, 1940, 10).

De-ale noastre ¹⁾

Dela d. Ion Oțel, dir. școl. Mihalcea-Dubova, originar din jud. Soroca, auzit 21 Nov. 1939: „Când ți-oi șterge una, te-a împla *posoaca*” (= zeama).

Dela d. Ioan Cârdei, pictor-profesor (Cernăuți), brahilogia Vasluiiană: „*Măc* (= mă duc) la moară, *s'ac* (= s'aduc) un sac”. Cf. bucovineanul: „*Un-teci*” (= unde te duci).

Din munții Neamțului: „ia acolo o *dârjâncă* ²⁾ de pământ” (o bucată de ogor, mai mult lunguieț) — comunicat de d. Al. Dăscălescu, student.

Dela acelaș Gh. Herghelegiu din Poiana-lungă, jud. Botoșani (v. Făt-frumos” 1938, 181 și 1939, 59): „Mă duc acasă, că doamna îi singură și avem o *grămăzâmea dea lucru*” (= mulțime de lucru). — „Uite, uite, cum merg! Nu merg unu' câte unu', da dau năvală *cu tabonu*” (= cu grămada). — „Da *strâjnicașu'* (= mânzul) ista cât a mai suge!?” — „Am să fac o *pârdoasă* (= părete de scânduri) la coteț”; „am să *pârdosăsc* (= să astup) gardul ista spart”.

Dela băiețelul Vasile al lui Petrea Tihon (de 15 ani) din Ostrița, jud. Cernăuți: „De *captalan* (= brustur, Petasites officinalis) vaca *se îmflă*”. — „La noi, peștele se prinde cu *cearpacu'* și cu *meredeu'* și cu *volocu'*. Și peștele îi de mai multe feliuri: *bêlită*, *clean*, *târnic*, *mireană* (= mreană), *platică*, *crap*, *șarân* ³⁾, *nidhâr*...” — „Iarna, mai ales, *tau* lemne oamenii”; deci și pers. a 3-a plur. (nu numai 1-a sing.!) *tau*, analogie după *dau* (p. 1 sg.) — *tau* (= taiu), *dai* — *tai*, *stau* (p. 3 pl.) — *tau* — ca și'n suburbiile Cernăuțene și'n alte locuri bucovinene.

Din Prevorochia, jud. Cernăuți (auzit 1/VI 1940): „Ba eu am scăpat cu *ieșșoara* mea, că-i *plină*” (că-i plină = că-i a *făta*). Deci *plin* cu accepțiunea semantică a istororomânului *pl'ir* cf. Leca Morariu, *De-ale Cirebirilor I* 1929, 99 Nota 248.

Din Tereblecea (Bucovina) — imprecția: „Mamoiu' mamei mă-sii de nacaz!”

Din Șcheia, jud. Suceava — proverbul: „Când arde bordeiu' săracului, atuncea bate vântul mai avan!”

Din Tișăuți, jud. Suceava: *râncegai*, derivat din *rânced*, prin analogia *mucegai*.

Din Stupca, jud. Suceava (d-na Domnica Măcăreanu ⁴⁾, instituteare): „Tare-i *fraged la gură*; n'ai cap să-i spui ceva!”

¹⁾ Cf. „Făt-frumos” 1939, 104.

²⁾ Cf. rev. „Fond și formă” An. I 1938, 31.

³⁾ *Șaranul* nu-i identic cu *crapul* (cum pretinde *Dicționarul enciclopedic* Candrea-Adamescu)!

⁴⁾ Comunicat de d. dir. Ștefan Pavelescu, Suceava.

Se zice despre cine nu poate ținea o taină, un secret; „îndată poștește (duce vestea ca poșta) tot”.

Dela d. Iorgu Lucan, director-contabil, născut la Vama, Bucovina — deosebirile idiomatice: În Vama-de-sus (pe Moldova) se zice: *faină*, *fasolă* și *raclă* (= sicriu), iar în Vama-de-jos (pe apa Moldoviței): *fanină* și *farină*, *fansulă* și *lacră*.

Din Comănești, jud. Suceava — comunicate de D-na Octavia Lupu-Morariu: „Da m’oi duce; de ce să nu mă duc, că doar nu-i *peste lume*” (= nu-i cea depărtare, nu-i prea departe). Cf. Alecsandri, *Agachi Flutar* (Act. I, scena 8): „că doar nu sed peste lume... O palmă de loc”. — „Stăi și *târcăie* câte-oleacă (de făta *Domănichii*) și să vezi de nu ți-a mai slobozi lapte!” Deci: *târcăesc* = mulg încetul cu încetul tot stropșorul din ugerul vacii. — „Știu-că ⁵⁾ spălătură! Numai le-o *zorcăit* (scilicet: *albiturile* = cămeșile). Așadar: *zorcăit* = spălat neglijent. Și: „Cum? Pe-o *zorcăială* ca asta să-ți dau atâta ban!!” — „Îrraaa ce *zamaclad* (= glod, noroi) îi în ograda asta! Se’nfundă vita până’n genunchi!” Și: „un *zamaclad* de aluat” = aluat cleios. — „Vaca *rugumă*” — variantă a lui *rumegă*.

Din Pătrăuți-pe-Suceava: „Măi *făr-de-labe*, mă, trage ușa după tine!” — când cineva uită să nchidă ușa. — „Îl *zghi-luie* (= scutură, frământă) dracul”; „îl *zghi-luie* boala cea rea” (= epilepsia). — „Da du-te la *Mama-huciului*!” — „Ia o *râuleancă*, o *ieporniță*!” (= o destrăbălată, o desfrânată). Derivat din *iapă* așa fel, încât — poate — se resimte și-o afinitate cu *iepuroaică*.

ADAOS. — Errata la „Făt-frumos” 1939, 104 — îndreaptă: „L-o rupt *dî precî!*” — Ibidem 105, pentru analiza interjecției *ptilihoă*: Interjecții ale hăituitului vânătoresc sunt *tiu-hoă!* și *tiu-ha-hă!* De unde, d. p. la Creangă, *Moș Ion Roată și Cuza Vodă*, verbul *tiuhaiesc* cf. Leca Morariu, *Creangă* 1940, 14. — Locuția *stau în gura cuiva*, pomenită în „Făt-frumos” 1938, 137 — atestată și la Slavici, *Mara* 1906, 197: „ceilalți erau de un gând cu dânsul și se uitau și (de) altfel în gura lui”. — Pentru faptul (subliniat în „Făt-frumos” 1936, 172) că într-o bună parte a idiomului moldovean, sufixul onomastic *-ean* n’are pri-soselnica (muntenească) lungire (articulare) în *-u*⁶⁾, e documentară chiar și semnătura lui Mihail Kogălnicean-„u”: *Ko-gălnicean* d. p. în „Arhiva românească” sau „Propășirea” (v. Nerva Hodoș și Al. Sadi-Ionescu, *Publicațiunile periodice românești* 1903, 52 și 526).

Leca Morariu

⁵⁾ Acest *știu-că* e sinonim cu: *aferim! halal!*

⁶⁾ Ca și’n alte terminațiuni onomastice, încât d. p. subsemnatul se cheamă — bisilab — *Morari* (cu acel specific *i* semivocal român), nu trândav-tărăgănat, pe 3 silabe: *Moraru*.

Catihetul Conta

„S'apoi lasă-te în CONTA sfinției sale”.
(Creangă, *Amintiri* . . .)

Expresia aceasta, din *Amintirile* lui Creangă — publicate întâi în *Convorbiri Literare*¹⁾, se pare că n'a fost deplin înțeleasă, devremece editorii Humuleșteanului — afară de d-l Gh. T. Kirileanu, încă dela prima sa ediție — n'au explicat-o de loc, sau i-au dat numai un sens ad litteram²⁾.

Nu știu de va fi fost prinsă ori nu, de critica vremii, aluzia făcută de Creangă, dar d-l Kirileanu a arătat la „Tălmăcirea Cuvintelor” că este, — și-i îndreptată împotriva catihetului Conta, dela școala din Folticeni. Deaceea d-sa a și tipărit cuvântul *Conta* cu majusculă, iar în ediția *definitivă*, apărută în 1939, a precizat (pag. 336) că e vorba anume de Neculai Conta „fost protopop la Piatra-Neamț, unde a și murit, fiind înmormântat la Bodeștii-Precistei”, județul Neamț.

D-l Artur Gorovei stabilește deasemenea³⁾, că Creangă face într'adevăr aluzie la obiceiurile catihetului Conta și arată că Mihai Lupescu a greșit când a afirmat⁴⁾ că săgeata e îndreptată împotriva preotului V. Grigorescu — supleant la școala catihetică din Folticeni. Argumentele aduse de d-l Gorovei, pentru a scoate din cauză pe preotul Grigorescu, sânt deplin convingătoare.

Ne întrebăm deci: Cine a fost catihetul Conta, pentru care Creangă are aprecieri așa puțin favorabile?

D-l Gorovei, în articolul citat, arată că este protopopul I. Conta și aduce în sprijin o mărturie de pe un *Penticostarion* tipărit la Neamț (1848). Însemnarea are acest cuprins: „Dăruit bisericii sf. Ilie din Folticeni, la 9 Septemvrie 1853, I. Conta — catihet și I. Zăhărescu”⁵⁾.

Conta — catihetul lui Creangă — s'a numit Ion, cum îi spune d-l Gorovei, sau Neculai, cum afirmă d-l Kirileanu?

În sprijinul afirmației d-lui Kirileanu ne vin o sumă de documente nouă, publicate de curând de către d-l Gh. Ungu-

¹⁾ *Convorbiri Literare*, anul XV, nr. 12 din 1 Martie 1882.

²⁾ Cf. și ediția d-lui G. Pascu (2 vol. 1939). D-sa tipărește cuvântul *conta* cu *c* mic, și-l explică la „Vocabular și indice...” ca substantiv feminin, singular, articulat, însemnând „scoteala, contul” — ceea ce este adevărat dacă ne gândim numai la înțelesul strict al cuvântului, ținând seama că el se întrebuințează astfel cam rar în Moldova și mai des în Bucovina.

³⁾ Artur Gorovei, *Cu privire la Ion Creangă* — în „Convorbiri Literare”, anul 64 (Noemvrie—Decemvrie 1931).

⁴⁾ Revista „Ion Creangă”, Bârlad, An. III (1914), pag. 290.

⁵⁾ Pentru un I. Zahărescu, elev al lui N. Conta, în 1855, vezi în Gh. Ungureanu, *Din viața lui Ion Creangă* — Documente inedite, pag. 142.

reanu⁶⁾. Astfel, aflăm că școala catihetică din Folticeni s'a înființat la 1847 și că la 1851 a fost numit acolo catihet preotul Neculai Conta, despre care mai aflăm că s'a născut la Bodeștii-Precistei, în 1828, ca fiu al preotului Nistor Conta și al presviteriei Ana. Neculai Conta a făcut Seminarul din Socola între anii 1843—1848, unde a intrat la 15 ani, și la terminarea școlii i s'a eliberat un *atestat* „pentru a numitului învățătură și a lui vrednică de laudă purtare”. La 1849, căsătorindu-se cu Ana, fiica preotului Manea din Bodești, a fost numit preot la Bodeștii-Precistei.

La școala catihetică a funcționat între 1851—1856, având supleant pe preotul V. Grigorescu, căruia îi plătea jumătate din leafa sa⁷⁾. La 1856, fiind numit protoiereu al ținutului Suceava, demisionă dela școală.

Din actele publicate de d-l Gh. Ungureanu se constată că Creangă s'a înscris la școala de catiheti din Folticeni la 27 Nov. 1854 și a urmat în tot cursul anului școlar 1854—1855, după care a plecat la Iași.

Reiese dar că Creangă a avut catihet la Folticeni pe preotul Neculai Conta — cum arată d-nii Kirileanu și Ungureanu, și nu pe Ion Conta. De altfel însuși d-l Gorovei rectifică numele Ion în Neculai, în lucrarea sa *Folticenii*, ulterioară articolului din *Convorbiri*.

Totuși rămâne nelămurit un lucru: Documentele d-lui Ungureanu arată că Neculai Conta e fiul preotului Nistor Conta, iar pe crucea mormântului din Bodești citim: „Protoiereul Neculai I. Conta 1828—1896 și soția sa Ana 1826—1892” — de unde ar reieși că e fiul lui Ion.

Bănuiesc însă că inițiala *I* de pe cruce e greșită — deși data nașterii e exactă; iar litera *I* de pe însemnarea d-lui Gorovei e mai mult ca sigur că-i prescurtarea cuvântului *Iconom*.

* * *

Pe catihetul Conta ni-l zugrăvește Creangă ca pe un om lacom, ce primia parale și alimente în natură dela părinții elevilor:

„Galbeni, stupi, oi, cai, boi și alte bagateluri de-alde aceste, prefăcute în parale, trebuia să ducă dascălii poclon catihetului dela fabrica de popi din Folticeni; s'apoi lasă-te în CONTA sfintiei sale, că te scoate poponet ca din cutie... Pentru mine însă numai două merțe de orz și două de ovăș a dat tata... Catihetul făcea ziua noapte și noaptea zi, jucând stos, rar venia pe la școală”⁸⁾.

Le-a ținut minte Creangă aceste amănunte dela 1855 până la 1881 când își scrie *Amintirile*?

⁶⁾ Gh. Ungureanu, op. cit., pag. 37 și urm., precum și anexele.

⁷⁾ A. Gorovei, *Folticenii — Cercetări istorice asupra orașului, Folticeni* 1938, pag. 223.

⁸⁾ G. T. Kirileanu, *Ion Creangă — Opere*, pag. 223.

Poate că da ... Mai sigur e însă că amintirea dascălului său i-a fost reîmprospătată de o recentă lectură și anume aceea a *Operilor d-nei Sofia Chrisoscoleu, născută Cocea* — volum publicat la 1862 de Iulia Aricescu⁹⁾ în care se retipărește și-un articol al talentatei și curajoasei ziariste, apărut întâi în foaia „Stea Dunării”¹⁰⁾ din 1859, sub titlul *Un protopop*.

În acest articol, Sofia Cocea îl atacă vehement pe *protopopul C.* din Folticeni, care era un om deosebit de lacom:

„Intră prin hambare, își alege putinele cele mai mari cu lapte acru și cu brânză, untul cel mai bun, inul cel mai frumos, poronceste să i se aducă, ca dela moșia sfintiei sale, atâtea lostețe, atâtea păstrăvi, fără să mai întrebe dacă bieții preoți au cu ce cumpăra acești pești... își ține vitele în fânețele străine... dispozază de toată gospodăria preoților din ținut... etc...”

Zicea protopopul că toate acestea le duce la mitropolie, dar s'a putut vedea cum în doi ani și-a făcut două case...

Polemista arată cazul unui blagocin, sătul de atâtea dădii cătră protopop, căruia nu i s'a primit demisia decât după ce i-a mai dat protopopului C. încă zece berbeci. Și nici atunci nu i s'a primit în mod definitiv, ci numai „se sloboade iconomul I. din blagocinie până când își va mai îndrepta treburile gospodăriei”... ca să aibă ce dijmui iarăși protopopul C. — adaugă autoarea articolului!

Se întreabă Sofia Cocea „care alt funcționar mai are mijloace de a-și aduna astfel toate cele de nevoie pentru casă, fără măcar o para, care altul afară de *un protopop își poate întemeia și ținea gospodăria pe conta subalternilor săi?*”

Și iată că expresia lui Ion Creangă „s'apoi lasă-te în *Conta sfintiei sale*” a fost tipărită în exact același sens, cu 23 de ani înainte, de cătră Sofia Cocea — colaboratoare a ziarului ieșean „Stea Dunării” — sub aproape aceeași formă: protopiereul C. „își ținea gospodăria pe *conta subalternilor săi*”.

Creangă poate va fi cetit articolul în ziarul dela 1859. E mai sigur însă că l-a citit în volumul apărut la 1862. Expresia — aluzia ziaristei Cocea i-o fi plăcut, se vede, și a reținut-o, consemnând-o în *Amintiri*.

* * *

Cu această ocazie mai dau câteva știri despre familia protopopului Neculai Conta, aflate dela d-nii Bizinel Manoliu — nepot al protopopului și Ghenadescu — rudă, ambii din Piatra-Neamț.

⁹⁾ A. Gorovei, *Folticeni*, pag. 223.

¹⁰⁾ „Stea Dunării”, An. IV, nr. 209 din 17 Oct. 1859 — în biblioteca d-lui G. T. Kirileanu.

Altă schingiuire a lui Creangă

În revista „Luminătorii” (Iași), d-l A. P., necunoscător al adevăratei limbi românești, cum se găsește, și cu atât mai puțin știutor al graiului moldovenesc, pune în gura lui Creangă anumite cuvinte pe cari Cr. nici în ruptul capului nu le-ar fi rostit, necum scris.

Iată-le aceste podoabe de pășărească pseudo-Creangă:

1. ... „bănci scrijilate” — în loc de *tăiate*, **crestate*, *cio-cârtite*. Și apoi, nici un se zice *scrijilate*, ci *scrijelate* cf. subst. *scrijea* (moldoveneste *srijê*) = *felie*, *bucată*: „taie-mi și mie o scrijea de mămăligă”, ori o *scrijea* dintr'un fruct ș. a. Deminut. *srijelută*, pl. *srijelute*.

2. Moldovenii, mai ales cei din părțile lui Creangă, nu zic „briceagurile”, ci *cuțitasele*. Nici în alte părți nu se prea zice „briceagurile”, ci *bricege*.

3. Ochiuri „*peticite*”! — Adjectiv care derivă din subst. eterogen *petec*, pl. *petece* cu deminut. *petecuț*, pl. *petecute* și dela subst. fem. *petecă*, pl. *petece*, venind din aceeași familie cu: *petecos*—*petecoși*, *petecoasă*—*petecoase* și cu verbul *peteci*; deci *petecite*. Numai Rușii dela Chișinău, voină să rusifice numele familiei *Petecă*, i-au zis *Pitică* și *Petică* — ori poate că această schimbare s'a făcut cu știrea cuiva din vechii purtători ai acestui nume de familie, ca să mai ascundă puțin umilita obârșie dela *petecă* (= cârpă, otreapă).

4. „Clasa clocotește de freamătul și chiotele zburdalnicilor elevi”. Oricât ar fi fost de zburdalnici, școlarii lui Creangă, tot nu și-ar fi îngăduit să *chiuie* în clasă ca nebunii. De *chiuit* *chiuie* omul pe munte, în pădure, dar nu'n casă și cu atât mai puțin în școală. Găcim că scriitorul cu pricina ar fi trebuit să scrie *chicotele* elevilor, dar necunoscând cuvântul *chicote*, l-a înlocuit cu *chiote*.

5. Moldovenii nu zic *e* în loc de *este*, decât doar cei ce mainuțărăsc limba, luându-se după idiomul muntean. Moldovenii — și ca ei Creangă — spun: *este*, *îi*, *-î*, și nu *e*. D-l A. P. zice: „Vă e de hârjoană?” — în loc de: *vi-i a hîrjoană?*, ori *vi-i a vă hârjoni?*

6. Cât de ageamiu în ale limbii românești, este d. A. P. se vede și de pe propoziția: „O intrat hâncul în voi?” Cu toții știm că „ghiavolii” de copii sânt plini de *incuri* (singular *inc*, articulat *incul*, dar nu *hâncul*)! *Hâncul* este personificarea nă-tângului, care se împotrivește la orice, cf. zicala: *Vodă da și Hâncu ba!*

7. „Mare comedie mai *e* și aiasta!” Judece oricine dacă se poate împărechea muntenescul *e* cu moldovenescul *aiasta!*

8. „Când *o* să ieși dela școală”, apoi: „O fi oale și ulcele” și „Mi-o crește”. Creangă n'ar fi bleștit un *o* de aiștia să-l fi

picurat cu lumânarea! În Moldova se zice *a* în locul celui *o*:
A fi, *mi-a* crește, *ai* să ieși.

9. „Mă, Dimitriule”, „mă, copii”. — Moldovenii zic *măi*:
 măi, Gheo'!, măi, Toa'!, măi, Ioa'!, și nu *mă*. Se întrebuintează
 și *mă*, dar în alte împrejurări.

10. „Îndeuna” — în loc de *întotdeauna*. „Tobă” — Mol-
 dovenii zic *dobă*.

11. Moldovenii zic: *stăi gios!* (imperat. pers. 2-a). Scrii-
 torul nostru zice: „*stai gios*”, întrebuintând indicat. prez. pers.
 2-a, în locul imperativului.

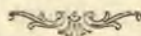
12. A. P. zice: „Ghila” naibii — în loc de *ghilan*, care în-
 semnează: a) leneș, dugleș și b) bou tarcat; nu însă *ghilă*, care
 însemnează un buștean lung de 8—10 metri.

13. Una de tot boacăna: cuvântul „fomicios”(!!!), în loc
 de *flământ*, *flământzilă*, *flământgios*! Dar de unde să cunoască
 d. A. P. aceste cuvinte? Se coțobănește să scrie despre Crean-
 gă, fără să-i fi cetit măcar povestea cu Flământzilă și pune pe
 seama bietului Creangă niște cuvinte care nu se aud în toată
 Moldova, și cred că nici în altă parte a țării.

Și câte greșeli de acestea nu are în scrisul său acest domn!

Domnule A. P. și alții ca d-ta — săgetați cu atâta vrednicie
 de un Leca Morariu în proaspăta cărțuie *Creangă* (1940) —
 lăsați-l în pace pe Creangă, pe care nu-l înțelegeți, pentru că
 nu cunoașteți limba română-moldovenească și, necunoscând-o,
 vă bateți joc de ea, păgubind-o și împestrițind-o cu vorbe
 luate cine știe din ce jargoane...

I. Teodorescu-Broșteni

Logik

de G. Coșbuc

Pfarrer Traugott sagt zu Veit:
 „Merk' es dir für alle Zeit
 Tue nie im Leben mehr —
 Also heiss'ts im Psalter hier —
 Was, tät' es ein andrer dir,
 Müsste dich verdriessen sehr!”

„Ich versteh' es schon genau!
 Ja, ein andrer! Aber ich
 Hab' das Recht doch hoffentlich —
 Gelt? — zu küssen meine Frau!”

Două-Mai, 1 August 1939 —

Veit denkt nach, der arme Tropf,
 Viel geht nicht in seinen Kopf.

Trad. de Artur Bosch

Și pe drac îl paște frica

Poveste istro-română*).

Trece omul cu nevastă-sa printr'o pajiște. Da pologul proaspăt culcat... Și-o miroznă, să te-adoarmă! Și face omușorul: — Frumoasă pajiște, măi, da și frumos cosită! Să juri că-i rasă, nu alta! —

Da femeia: — Ba ferit-a Sfântu', că nu-i rasă, ci-i tunsă!

— Cum tunsă, că doară și'mbucăturile coasei se cunosc!?

— Tunsă, tunsă, tunsă! — strigă muierea, forfecând din mână în chip de foarfeci și vârîndu-i omului degetele'n ochi. Omul, bietul, abia-și mai ține cărarea; așa de rău îi scoate dânsa ochii.

Da'n marginea cărării, o groapă!

— Tunsă, tunsă! — zghiară muierea, și-odată, huzduluc! se năruie'n groapă! Da groapa, groapă: Râpă în toată legea! Destul că, nici urmă de femeie!

— Îraaa! Și breee! — Stă omul; se chibzuește... Pace! Femeia păgubită!

— Breee, îmi pare că mi s'o dus muierușca de râpă! —

Stă el cât stă... Pe urmă o ia la picior înainte. Mere și mere, zi de vară până'n sară, două zile-jumătate, pân' acasă drumul bate.

Își caută un odgon și hai înapoi la treabă! Vine la râpa cu pricina. Sloboade odgonu'nuntru, sloboade pân' ce-i strună de întins. Pe urmă prinde-a trage. Trage și trage și trage. Când colo, la capătul odgonului, cine-mi iese poponeț, la gura prăpăstiei? Dracu'n picioare! O spaimă de satană, cu chica vâlvoi și cu sufletul la gură! Și strigă: — Zmuncește-mă afară, frate, zmuncește! Nu-ți fie teamă! C'om fi frați de cruce! —

Și-l întrebă apoi diavolul: — Da cum? Cine te-a împins la trebușoara asta?

— Păi, ia! — zice — mi-o picat gospodina'nuntru și am venit să mi-o scot.

— Îraaa! A dumitale-i? Tocmai m'am tâmplat cu dumiaei înuntru! Iga! De partea asta, ce-am stat lipit de dânsa, tăt am înălghit! —

Adevărat! De partea ce-o fost stat lângă fumeie, dracul — alb!

Și zice: — Bădiță hăi, din mare chichion m'ai scos! Una ca asta nu-i de-a uitării! —

Zmulge diavolul un pumn de iarbă...

*) *Frica alu dracu de mul'are* la Leca Moraiu, *Lu frați noștri*, libru lu Rumeri din Istrie, 1928, 168—170.

— Uite — zice — are împăratul o fetișcană așa și așa. Și am să mă vâr într'însa. Și nici un doftor pe lume n'are să-i poată veni de leac, fără numai tu cu ierbușoara asta!... — Îi dă omului ierbuța și dus a fost fiecare'n drumul lui.

S'o dat pe urmă șfară'n țară și veste ca'n poveste că fata împăratului îi căzută la zăcare și că leac în lume nu mai are. Câte babe, costoroabe, câți vraci, câți draci, doftori, preoți, bogoslovi, cu descânțece și bobi, leacul numai să-i găsească, iarăși s'o înzdrăvenească... Pas de-i află lecușorul, dacă'ntr'însa stă odorul cel de drac împelițat!

La o vreme, iacă și pătitul nostru la curte.

— Da ce-i, bădi?

— Că ce să fie, Măria-Ta? Ia m'am tâmplat și eu o țăr de doftor...

— Elei! Că doar nu-i fi vrând s'o faci nefăcuta?!

— Ba, să fie cu iertare, da!

— Haida dară, repede-repede! —

Și când întră el în iatacul fetei singur, ca un doftor ce se găsia, atunci se răspunde glasul *Celui-din-fată*, al diavolului: — Venit-ai, frate? —

— Venit!

— Bine! Dar nici că să te mai ții de-acuma după mine! M'ai slujit, te-am slujit, între noi totu-i sfârșit! Și-oriunde m'oi fi ducând, să nu te mai pască-un gând de-a mai veni după mine!

— Fie! Bine! Și prea bine! —

Și dus a fost *Ducă-se-pe-pustii*...

Da'împăratul, de bucurie: — Dragu tatei, doftoraș, că ne-ai mântuit copchiluca!... — Și dintr'una 'ntr'alta, — vorba ceea: Dă-i cu cinstea, să piară rușinea! Dragu tatei încoace, dragu tati 'ncolo, ba mai și dragu *fetei* pe dincolo... Se pomenește el ginere de împărat! Dreptul lui, ce să-i zici? Și împărații, — ce nu-s în stare?...

Dară iară șfară'n țară: Că altă fată de împărat, din altă 'mpărăție — Dumnezeu să ne ție — *o'ntrat dracu'ntr'însa*! Stie el, *Aghiută*, cum și unde să se bage! Că fata de care se leagă dracul, fată să fie-odată, nu o proastă de-ale noastre, dela furcă și lopată!

Și-i trimete carte împăratul cela, cu cealaltă bolnăvioară, la aista, socrul doftorului — cum s'ar zice: — Tare, te poftesc, sloboade-l pân' la noi pe doftorașul Măriei-Tale. Câte-am cercat, da de leac nu i-am dat. Și cât sodom de țară oblăduesc, doftor ca al dumitale nu găsesc. Și fă bine și-l sloboade! —

Vine împăratul la ginere-su: — Iga ce ne-o picat! Te-i duce, dragul tatei, că-i rău bolnavă fata vecinului nostru... —

Da el, cu gura: — Nu și nu! Că nu mă duc! Că nu-mi mai bateți capul! Că nici n'o mai am iarba cea de leac. Și destul c'am tămăduit-o pe una! ... — Și'n ruptul capului: nu și nu!

Atunci împăratul, tatu fetei celei se cheamă bolnave, le repede scrisoare cu înverșunare: — Nu vreți, voi la noi, venim noi la voi! Da cu oaste și urdie! Fie ce-a fi să fie! Să vedem care pe care! Cine leac pentru cine are! Și vai de mama-voastră ce-ți păți, când cu oaste vom sosi! —

Nu mai are 'ncotro, ginerică al nostru, și hai la ceea 'mpărăție, Dumnezeu să ne ție, că cuvântul din poveste, maică, maică nu mai este ...

Când a intrat în iatacul bolnavei, diavolul s'o răstit odată: — Cum de-ai mai venit?

— N'am venit cum ai gândit — se smerește ista — fără numai am venit să-ți spun că tot mi-am scos muierea din groapă! ...

— Rău! Rău ai făcut! — țipă diavolul și-odată *tiuuu!* țiuind și vâjâind se aruncă pe hornul casei drept în sus ... Și dus a fost *Ducă-s'ar-pe pustii* ...

Și fata, sănătoasă tun! Și buuun! Și iară pace'n țară! Și muierea omușorului celuia care se cheamă că era doftor așa mare, cât îi hău' și părău' să mai iasă din cea gropană! ...

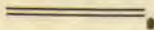
Leca Morariu

Populare

*Lucru, maică, ce-oi lucra,
De urît doar oi scăpa;
Că urātu' nu-i pe-o zi,
Da-i urât cât oi trăi,
Și urātu' nu-i pe-o noapte,
Da-i urât până la moarte!*

*Auzit-am, auzit
Dunărea că s'a oprit —
S'or opri apele toate,
Doru' mândrei, nu se poate! ...
Dela Ileana Bujeniță din Ostrița,
jud. Cernăuți
auzite de Octavia Lupu-Morariu*

Christoph Martin Wieland despre amor la Elini

Fragment din romanul „Geschichte des Agathon”*)

În general, e fapt de mult stabilit că noțiunile Elinilor în ce privește amorul erau cu totul altele decât ale Europeanilor de astăzi. Ca toate popoarele civilizate, dâșii cinstiau prietenia conjugală; dar de această romantică pasiune, proslăvită printr'un întreg șir de romancieri, din Spania, Italia, Franța și Anglia, ca virtute eroică, dâșii știau tot atât de puțin ca și de acea lacrimogen-romantică, fantastică născocire a creierilor unor mai noi scribi feminini, cari au subtilizat amorul încă mai presus de ideile vremilor cavaleresti, zugrăvind-ne în maldăre de volume, un amor ce se hrănește din contemplare tăcută, din suspine și lacrimi, fiind mereu nefericit și, chiar și fără urmă de speranță, mereu egal de statornic. De o dragoste așa de anostă, așa de neabătută, contrastând atât de ridicol cu eroismul cu care vor s'o împreune, nu știa nimic această națiune spirituală, din a cărei imaginație frumoasă și veselă răsărise zeita amorului, grațiile și atâția alți zei ai bucuriei. Ei știau numai de amorul care te face fericit; sau (ca s'o spunem mai just) acesta singur îl socoteau, cu anumite îngrădiri, cuviincios și nevinovat. Celalt, care pune stăpânire, cu toate simptomele unui febril paroxism, pe întreg sufletul, era în ochii lor una din patimile cele mai primejdioase, dușmană virtuții, tulburătoare rânduielii casnice, mamă a celor mai funeste excese și a viciilor celor mai scârbavnice. Puține pilde de acestea găsim în istoria lor, iar în teatrul lor tragic, asemenea pilde le vedem descrise în culori ce trebuiau să trezească obștească scârbă; precum dimpotrivă, comedia lor nu cunoaște alt amor decât instinctul firesc, pe care gustul, prilejul și întâmplarea l-au menit pentru un anumit obiect, care, înfrumusețat de grații și nu arareori și de muze, are drept scop plăcerea, nu vrea să fie nici mai bun nici mai sublim de cum este, și, luat în întregime, încă tot li se părea a fi mai puțin dăunător decât acel tragic fel de a iubi, care, aprins mai vârtos de facla furiilor decât a zeului dragostei, părea a fi mai curând efectul răsunării unei divinități mânioase decât a fi asemenea acestei dulci înșelări, pe care ei (ca și somnul și darurile lui Bacchus) le priviau ca dar al firii binefăcătoare, pentru a ne îndulci greul vieții și a ne înviora întru lucrările ei.

* * *

*) Este „der erste und einzige Roman für den denkenden Kopf von klassischem Geschmacke” (Lessing), roman psihologic, individualist, înfățișând evoluția unui tânăr, contemporan al lui Pericle, dela idealismul fantastic și sectar la un scepticism totuși entuziast. Romanul e bogat în reflexiuni filosofice și considerațiuni generale; dintre acestea traducem aici un pasaj din cele mai interesante, expunerea contrastului dintre fenomenul și concepția amorului la Elini și amorul romantic de origine medievală.

În continuare, Wicland arată că până și un Solon și un Socrate, — acesta prieten, admirator și, după Plato, chiar elev al celebrei Aspasia — nu disprețuiau amorul. Dar Socrate „distingea necesitatea de pasiune, opera naturii de opera fantaziei. El ne recomandă să ne ferim de aceasta... iar pentru satisfacerea celei dintâi recomanda (după cum relatează Xenophon) un așa fel de amor, în care sufletul să ia parte cât mai puțin — sfat, care ce-i drept, este susceptibil de restricțiuni, dar totuși se întemeiază pe experiența generală că amorul, care pune stăpânire pe suflet, îi răpește îndeosebi orice stăpânire de sine, făcându-l incapabil de toate eforturile nobile”.

Este deci amorul sentimental, tipul Werther, pe care mentalitatea elină îl detestă — și deaceia îl vedem apoi pe Lessing, discipol al anticității eline, desaprobând energic celebrul, faimosul roman-confesiune al junelui Ghoethe, desaprobare pe care și-o motivează tot cu „sănătoasă” concepție elină.

Victor Morariu

Am Herd, am kalten...

de Al. Vlahuță

*Mit krisiallnen schönen Blumen
Hüllt der Frost die Scheiben ein,
Und im ganzen weitem Hause
Bin ich eisam und allein.*

*Wär' ein Feuer nur im Offen,
Schien es mir, wir sei'n zu zweit,
Und des Lebens harte Leiden
Sanken in Vergessenheit.*

*Wir verstünden unsre Nöte.
Funke es — und Asche ich,
Drachenmärchen mir erzählend,
Könnst' es gruseln machen mich.*

*Mühsam kriecht der Zeiger vorwärts,
Wenn dich Trübsal drückt und Graus,
Wie ein Toter dir zur Seite,
Ist der kalte Herd im Haus.*

II.

*Laut im Rauchfang braust der Sturm-
wind
Und sein Wüten lässt nicht nach,*

*Klirrend hört man niederfallen
Zapfen von des Hauses Dach.*

*Grausig klappern dürre Äste
Wie die Knochen von Freund Hein,
Und des Windes wilde Stöße
Werfen fast die Türen ein.*

*Mond und Sterne sind verschleiert
Von den Nebeln kalter Nacht,
Und der Frost lässt dich vernehmen,
Wie im Dachgerüst es kracht.*

*Ach, es wäre mir gedeihlich,
Wenn in solche Winterspein,
Mir Gedanken und Gefühle
In Erstarrung schliefen ein.*

*Könnst' ich der Gedanken Bürde
Schütteln ab von meinem Geist!
Könnst' ich eine Mote sehen
Wie sie um die Kerze kreist!*

Două-Mai, 3 Aug. 1939 —

Trad. de Artur Bosch

Multe și mărunte...

Despre Neculai Nanu. — În legătură cu interesantele articole ale d-lui N. Stetcu despre Neculai Nanu vă dau aceste știri: 1. D-l Gh. Ungureanu mi-a arătat zilele trecute un *atestat* al profesorului Dimitrie Nanu de la școala comună din Târgul Pietrii în anii 1837 și 1838, dat lui Gheorghie Ioan fiul preotului Ioan Turcă din satul Săvineștii, ținutul Neamțului. — Acest Dimitrie Nanu trebuie să fie un frate mai mare al lui Neculai Nanu, care a ajutat la învățătură pe fratele mai mic, și deaceia i se dă locul șederii în *Piatră* și nu la locul unde a fost născut. 2. Într-o broșură tipărită la Iași (1861): *Faimoasa hotărâre a majorității Curței Apelative din Iași*, privitoare la procesul lui Alecu Balș cu creditorii răposatului său fiu Costică Balș (ucis în duel din cauza soției sale, frumoasa Natalița, fiica lui Vodă Grigore Ghica), în sama moșiei Broșteni pe 1855 este trecută suma de 560 lei, pensia d-sale Efrosina Nanu pe 7 luni până la 1 Iunie 1855. Această Efrosină este văduva lui Neculai Nanu, care a locuit în *Piatră*.

G. T. Kirileanu

Pentru lămurirea „Luceafărului”. — E vorba de cele trei strofe, în care Stăpânul lumilor, ca să-l abată pe Hyperion dela rugăciunea de a-l schimba în ființă muritoare, îi face așazicând alte oferte:

Vrei să dau glas acelei guri,	Vrei poate'n faptă să arăți
Ca dup'a ei cântare	Dreptate și tărie?
Să se ia muntii cu păduri	Ți-aș da pământul în bucăți
Și insulele'n mare?	Să-l faci împărăție.

Îți dau catarg lângă catarg
Oștiri spre a străbate
Pământu'n lung și marea'n larg,
Dar moartea, nu se poate.

În strofa a doua și a treia, „oferta” îl privește pe Hyperion însuși; dar este la fel și în strofa întâia? Poate fi „acelei guri” gura lui Hyperion? (cum a înțeles-o de pildă d. Georg Drozdowski în recenta sa traducere — una din cele mai merituose).

Textul se împotrivesc interpretării acesteia; nu credem că „acelei guri” să fie un fel de expedient metric pentru „guri tale”, când poetul putea să-și permită licența „a talei guri” sau, mai simplu, să zică „acestei guri”. Ne pare limpede că Domnul are în vedere gura *ei*, a iubitei, pe care astfel e dispus s'o înalțe mai presus de fire, s'o așeze alături de Hyperion, s'o facă un fel de stăpână, regină a lumii, ca Maria din „Sărmanul Dionis”, căreia Dan îi atârână în păr pământul, transformat în mărgăritar, sau ca iubita, pe care Alecsandri, în „Vis de poet” o întreabă:

Vrei s'anini pe frunte-ți mărgăritărele,
Salbe înșirate pe raze de stele?

Vrei tu la picioare-ți lumea s'o închin?
Vrei să fii regină cerului senin?

— imagine pe care Eminescu o parafrazează în strofa a doua din cele trei, închinată lui Alecsandri, în „Epigonii”, încheind:

El îi pune pe-a ei frunte mândru diadem de stele,
O așează'n tron de aur să domnească lumi rebele
Și iubind-o fără margini, scrie *Visul de poet*

— imagine care deci îl preocupa intens, încât putem s'o presupunem prezentă și aice, în „Luceafărul”.

De altcum, chiar aceste trei strofe lipsesc în ediția Maiorescu ca și'n cele două ediții Ibrăileanu.

Poetul le-a suprimat — și cu drept cuvânt.

V. M.

* * *

Despre tatăl lui Odobescu. — Știre despre „Ion Odobescu, 1793—1857. tatăl lui Alexandru”, pe care ne-o dă chiar un Grigori Alexandrescu, în corespondența sa cu Ion Ghica, deci în scrisoarea datată 28 Oct. (1858). unde (vezi „Convorbiri literare” XLVII 1913, 186) cetim: „Știi că generalul Odobescu a murit, dar ceea ce nu știi, poate, este că a murit atât de sărac, încât a trebuit să-l îngroape cu cheltuiala municipalității, și parastasul ce i s'a făcut acum s'a plătit din lefale ofițerilor. Bietul mort abia a lăsat vreo 5000” #.

* * *

Filologie compilată. — ... și deci cam fără suportul propriei cercetări *convinse* — la Al. Rosetti, *Istoria limbii române* I 1938. Dovadă drastică pentru această subrezenie: că „*poteo* e atestat și explică în mod multumitor (sic) forma din dacoromână” (129) — adică *poteo* l-ar fi explicând pe enigmaticul arhaic și regional-actual *pociu*. Ei bine, hotărît nu! Rezultatul lui *poteo* = *potio* nu putea fi decât *poțu* (formă neatestată și, probabil, inexistentă) precum **excotio* a dat *scoțu* Psalt. Șch. 302. Dacă *pociu* ar deriva din *potio*, atunci — „uită” d. Rosetti — conjunctivul lui trebuia să fie *să poată*, ceea ce nu e cazul, cf. paralele ca: *pociu*, *Palia dela Orăștie* (edit. 1925) pag. 71, 72, 78, 128, sau Coresi, *Evanghelie cu învățătură* (ed. 1914) pag. 16, 73, 244, 253, 414 — dar *să poată* aceeași *Palie* 72 (pers. a 3-a sing.) și 139 (p. 3 plur.) și același Coresi (ed. 1914) 349 (p. 3 sg.) etc. Alte exemplificări la Leca Morariu, *Morfologia verbului predicativ român* II/1, 1925, 27 și II/2 1928, 24 — iar indicații pentru necădere în aberația d-lui Rosetti, la același L. M., *Morf. verb. pred. rom.* II/1 22—23.

Alte gratuități la același Rosetti: „În toate timpurile, Dobrogea... a fost cheia stepei românești: cine stăpânește Dobrogea poate controla Dunărea și hinterlandul ei” (33). — Analogizările *deștingu*, *ucigu*, ar fi datând „din secolul al XVI-lea” (128). Dovezi! — Forma *cantas* a fost înlocuită „cu *cantis*” (129). Etc.

Leca Morariu

Cronică

Dialectologia Universității Cernăuțene. — Într'un raport al d-lui Sextil Pușcariu (vezi Sever Pop, *Memoriu de titluri, lucrări și activitate* 1939, 29) suntem uluiți de sfidarea că studenții Clujeni ar avea „în materie de dialectologie o pregătire superioară studenților dela alte Universități”! Ei bine, nu! Iată d. p. că'n dialectologia istro-română Universitatea Cernăuțeană e covârșitor superioară celei dela Cluj! Am mai arătat-o *cum* — vezi articolul *Program cu ochi și cu sprincene!* în „Făt-Frumos” 1937, 167! Mica mare deosebire, sub acest raport, între Cluj și Cernăuți e doar că pe când la Cernăuți temeinicele studii de filologie vivanță, cu descindere în teren, s'au făcut cu jertfa personală a celor 3 inși exploratori ai Istro-Românilor, — pe atunci oficiala filologie Clujeană, sub ilustre firme (ca: *Muzeul limbii române, Dicționarul Academiei Române, Atlasul lingvistic*) cade în sarcina „bugetelor”...

L. M.

* * *

† **Mathias Friedwagner.** — La 5 April s'a stins, în locul său natal Dornwald lângă Gailspach (Austria) în vârstă de 80 de ani, Mr. Mathias Friedwagner, fost romantist al Universității din Cernăuți, filoromân nu numai prin specialitate și prin urmare culegător al cântului popular românesc bucovinean nu numai din însărcinare oficială, ci ca unul care, „trimes din Austria sa la Cernăuți nu ca să pretuiască, să admire și, îndată, să și iubească pe Români în ce au mai bun din ființa lor”, „a dat în Bucovina de un popor deștept și subțire”, „și astfel multe i-au plăcut la noi, între care firește și arta populară, dar mai ales, după ce a învățat repede, limba, cântecul nostru” (*N. Iorga* în „*Neamul românesc*” din 8 Mai a. c.). L-am cunoscut în anii studenției mele (1901—1904) la cursurile: Sintaxă comparativă a limbilor romanice, introducere în studiul limbii italiene, lectura și explicarea lui *Emile* de Rousseau, gramatică spaniolă, introducere în studiul comparativ al filologiei romanice, fonetică franceză și poeme alese ale trubadurilor. La 1904, bătrânul I. G. Sbiera având concediu de boală, Friedwagner l-a suplinat, făcându-ne un curs asupra elementelor latine ale limbii române în dezvoltarea ei istorică — curs care ne dădea în sfârșit ceea ce veteranul titular al catedrei nu era în stare să ne dea: filologie sistematică, metodică.

Nu fascina nici ca personalitate științifică nici ca dascăl; nu era elanul și temperamentul pe care-l admiram bunăoară la filosoful Richard Wahle. Dar era o căldură comunicativă și un fel de frumoasă modestie, cu care el, profesorul, primia cu drag dela noi auzitorii informațiuni și chiar rectificări și obiecțiuni, când era vorba de limba românească. Ne părea oarecum straniu că la început nu-l putea articula pe *ă*, încât pronunța de pildă *cnt* (când), suprimând vocala. Căuta cu sete orice prilej unde putea să audă graiu românesc și-l văd și acum, la cutare sezătoare sau conferință, cu mâna dusă la ureche, ca să nu-i scape nici o silabă, nici o nuanță.

Friedwagner vădia un filoromânism pronunțat, culminând în acea îndrăzneță manifestare, neuitată pentru cine a auzit-o aievea, la cutare

„comers” al „Junimii” când el, în calitatea sa oficială de Rector Magnific al Almei Mater Francisco-Iosefine, ne spunea nouă tinerilor români, iorghiști, deci iredentiști, cam așa: „Und wenn man Ihnen sagt, sie schielen nach Rumänien hinüber, so können sie ruhig erwidern: Wir schielen nicht, wir schauen!” Pe românește: „Și dacă vi se spune că trageți cu ochiul spre România, puteți să răspundeți liniștiți: nu tragem cu ochiul, ci privim!” Delirante aplause au acoperit — firește — asemenea declarație a Rectorului german și austriac...

O inițiativă a ministerului instrucțiunii din Viena, l-a pus pe acest filoromân în fruntea vastei opere de colecționare a cântecului popular din Bucovina, a cântecului în întregime sa, text și muzică. Avea la dispoziție un întreg alai de colaboratori, între cari cel mai important era veteranul Alex. Voevidca dela Suceava. Colabora de pildă și profesorul Vasile Burduhos dela Suceava cu cântece prinse pe fonograf. Intervenind războiul, nu i-a fost dat lui Friedwagner să-și vadă colecția tipărită. N'a dezarmat însă, ci a stăruit din nou după războiu, obținând patronajul *M. Sale Regelui Carol II*, care a pus la dispoziție fondurile pentru tipărire. S'a stâns în preajma acestei izbândiri a strădaniilor sale, căci, încă din Faur a. c., d. I. E. Torouțiu, fostul său lector de limba română la Frankfurt am Main, cu care era în corespondență permanentă, avea volumul în pagini de corectură, pentru a prinde timpul necesar ca să facă o comunicare la Academie în fața Suveranului. D-I Torouțiu ne informează că data comunicării va fi între 20 Mai—5 Iunie.

În ședința din 19 April l-a comemorat, C. Rădulescu-Motru, Președintele Academiei. Ne asociem și noi la comemorarea aceluia care, de pe patul de moarte, îi trimitea d-lui Torouțiu, prin fiică-sa, d-na Irmgard von Frauendorfer, acest impresionant salut de bun-rămas: „Leben Sie wohl! Es lebe der König, es lebe Rumänien!”

Victor Morariu

CUPRINSUL :

Victor Morariu	Maiorescu la Cernăuți
Tiberiu Crudu	Ne minte (versuri)
G. T. Kirileanu	Câteva cărți din biblioteca lui Creangă
Tiberiu Crudu	Te-ai dus (versuri)
Veronica Micle	Și dacă-un dor (versuri)
Leca Morariu	De-ale noastre
Const. Turcu	Catihetul Conta
I. Teodorescu-Broșteni .	Altă schingiuire a lui Creangă

Artur Bosch Logik (trad. din Coşbuc)
 Leca Morariu Şi pe drac îl paşte frica (poveste)
 Octavia Lupu-Morariu . Căntece populare
 Victor Morariu Wieland despre amor la Elini
 Artur Bosch Am Herd, am kalten... (trad. din
 Vlahuţă)

G. T. Kirileanu, Victor
 Morariu şi Leca
 Morariu Multe şi mărunte...
 Leca Morariu şi Victor
 Morariu Cronică

BIBLIOGRAFIE

- Leca Morariu, *Creangă*, Cernăuţi 1940.
 George Ionaşcu, *Poeme pentru altă viaţă*, Cernăuţi 1939.
 Sebastian Popovici, *Dumnezeu la mine'n casă*, Cernăuţi 1940.
 Mihail (sic) Eminescu, *Luceafărul (Der Abendstern)* trad. de Olvian Sorocean, Suceava (1940).
 G. Ursu, *G. Ibrăileanu şi Bârladul*, Fălticeni 1939.
 G. Caragaţă, *Formulele de salutare în limba română*, Iaşi 1940.
 Petru Iroaie, *Note lingvistice II*, Iaşi 1940.
 Al. Lascarov-Moldovanu, *Furnica, Poem dramatic*, Bucureşti.
 Sandu Teleajen, *Legiunea de onoare, Roman*, Bucureşti.
 Ioan Bulandra, *Vasile Conta şi savanţii timpului său*, Bucureşti 1940.
 I. Teodorescu-Broşteni, *Testamentul-Călăuză lăsat de un profesor după 35 ani de slujbă...*, Bucureşti.
 Bibl. pop. „Astra”, Sibiu (1939): Ironim Mardan, *Cultura pomilor*; Ştefan Pascu, *Alexandru Chiorean*; I. Agârbiceanu, *Despre minuni*; I. Agârbiceanu, *Din pildele Domnului*.
 Matteo Bartoli, *I riflessi di „afflare” e „conflare” nell' Italia meridionale. Questioni di metodo* (Torino, 1940).

Preţul 60 lei

Tiparul „Mitropolitul Silvestru”
 Cernăuţi